

DE VERSIFICANDI RATIONE, AC PRIMUM
DE PEDIBUS.

Quóniam de *Syllabárum* quantitáte dictum est, súperest, ut de *Péribus*, qui ex ipsis *Syllabis*, et de *Versu*, qui ex *Péribus* constat, bréviter dicámus.

Pes est pars *versus*, certo *syllabárum* génere, número, atque órdine definita.

Duárum syllabárum pedes.

Spondéus constat ex duábus syllabis longis, ut *Possunt*.
Pyrrhíchius ex duábus brévibus, ut *Ruit*.
Choréus, sive *Trochæus*, ex longa, et brevi, ut *Annus*.
Iámbus ex brevi, et longa, ut *Amant*.

Trium syllabárum pedes.

Molóssus constat ex tribus longis, ut *Cernébant*.
Tríbrachys ex tribus brévibus, ut *Cápere*.
Dáctylus ex longa, et duábus brévibus, ut *Tempora*.
Anapæstus ex duábus brévibus, et longa, ut *Cápiunt*.
Bacchus ex brevi, et duábus longis, ut *Amabant*.
Antibacchus ex duábus longis, et brevi, ut *Condúcit*.
Créticus, sive *Amphimacer* ex longa, brevi, et longa, ut *Dicerent*.
Amphibrachys ex brevi, longa, et brevi, ut *Amémus*.

Quátuor syllabárum pedes.

Dispondéus constat ex duóbus *Spondéis*, ut *Com-miscébant*.
Proteleusmáticus ex duóbus *Pyrrhíchiis*, ut *Abste*.
Dichoréus ex duóbus *Choréis*, ut *Pertinére*.
Diámbus ex duóbus *Iambis*, ut *Retínquerent*.
Choriámbus ex *Choréo*, et *Iambo*, ut *Mobilitas*.
Antispastus ex *Iámbo*, et *Choréo*, ut *Retardáre*.

Iónicus à Majore ex *Spondéo*, et *Pyrrhíchio*, ut *Decérnimus*.

Iónicus à Minore ex *Pyrrhíchio*, et *Spondéo*, ut *Cupiébant*.

Pæónes.

Pæónes quátuor sunt: omnes ex tribus brévibus, et unâ longâ constant: hac lege, ut primus primam hábeat longam, secundus secúndam, tertius tértiam, quartus quartam, ut *Corpóribus*, *Retíndere*, *Retinebat*, *Do-cuerant*.

Epítriti, sive *Héppii*.

Epítriti sunt ítidem quátuor superióribus contrárii: constant omnes ex tribus longis, et unâ brevi, hac lege, ut primus hábeat primam brevem, secundus secúndam, tertius tértiam, quartus quartam, ut *Ama-vérunt*, *Comprobárent*, *Denúntiant*, *Contendémus*.

Quinque syllabárum pedes.

Quinque syllabárum pedes inusitáti sunt, præter *Dóchimum*, oratóriæ compositioni máxime appósitum. Constat ex *Iámbo*, et *Crético*, ut *Perhorréscerent*.

DE VERSU.

Versus est oratio certo génere, número, atque órdine pedum alligáta. Sunt autem vária cárminum génera.

De Hexámetro, sive *Heróico*.

Hexámetrum carmen constat sex péribus, quórum quintus *Dáctylus* est, sextus *Spondéus*, reliqui vel *Dáctyli*, vel *Spondéi*, vel *Mixti*. Virg. Æneid. 2.

Urbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quintus pes nonnúnquam *Spondéus* est; undè versus *Spondacus* appellátur: quo vel rei alicuius grávitas, et amplítudo, vel ingens mœror, animique angor, vel áliud declaratur. Virg.

Chara Deum sóboles, magnum Jovis incrementum.

Pentámetrum Carmen.

Pentámetrum Carmen, quod cum Hexámetro ferè conjungitur, quinque habet pedes, quórum duo primi vel Dáctyli, vel Spondéi esse possunt; syllaba longa adjúncta, quæ cæsúra, vel sémipes dicitur: duo reliqui perpétuo sunt Dáctyli, quibus sémipes itidem adjúngitur, ut ex utróque semípede quintus fiat, vel tertio loco Spondéus, deindè duo Anapæsti. Ovid.

*Ómnia sunt hóminum tenui pendéntia filo,
Et subito casu, quæ valuere, ruant.*

*Senárius Iámbicus, sive Trímeter Iámbicus
Acataléctus.*

Senárius Iámbicus sex pédibus constat: qui cùm purus est, et ínteger, ómnibus in locis Iámbos habet. Horat. Epop. Od. 2.

Beatus ille, qui procul negótiis.

Potest autem primo, tértio, et quinto loco Spondéum, et Dáctylum, et Anapæstum accípere: ómnibus étiam locis, præterquam sexto, Tríbrachym. Horat.

Pavidíumque léporem, et advenam láqueo gruem.

Dímetrum Iámbicum quátuor récipit pedes; se-cundo, et quarto loco Iámbos; primo, et tértio Iámbum, Spondéum, Dáctylum, vel Anapæstum. Potest étiam in ómnibus, præter quartum, Tríbrachym accípere. Subscríbitur intérduum hic versus eleganter Senárius Iámbico. Martial.

*Vir Celibéris non tacénde géntibus,
Nostræque laus Hispániae.*

Scazon, sive Choliámbus.

Scazon semper quinto loco habet Iámbum, sexto verò Spondéum: cæteris ómnibus cum Senário Iámbico conséntit. Martial.

Extemporális factus est meus Rhetor.

Anapæticum Dímetrum Acatalécticum.

Anapæticum carmen, quo frequénter in Choris útitur Séneca, constat quatuor pédibus: qui ferè sunt Dáctyli, vel Spondéi, permíxtis Anapæstis: ita tamén, ut secúndo, et quarto loco absit Dáctylus. Se-cundus pes dictiónem téminet, qui plerúmque est Spondéus.

Sen. *Ligeat æther, magnisque parens
Ætheris alti, tellusque ferax,
Et vaga Ponti móbilis unda.*

Glyconum.

Glyconum carmen constat Spondéo, et duóbus Dáctylis: quo Séneca intérduum Choros scribit.

*Tandem Régia nóbilis,
Antiqui genus Ináchi.*

Asclepiadéum.

Asclepiadéum carmen constat Spondéo, duóbus Choriámbis, et Pyrrhichio, vel Spondéo, Dáctylo, adjúncta syllabā longā, deindè duóbus Dáctylis. Carm. 1. Horat.

Mæcénas átavis édite Régibus.

Phaléucium, sive *Hendecasyllabum*.

Phaléucium carmen quinque pédibus constat: Spon-déo, Dáctylo, deíndè tribus Choréis. Mart.

*Comméndo tibi, Quintiáne, nostros,
Nostros dícere si tamen libéllos
Possum, quos récitat tuus poëta.*

Sunt, qui in primo pede nullâ lege adstringántur, ut
sapè fecit Flamínius, et aliquando Catúllus.

Sáphicum Carmen.

Versus *Sáphicus* quinque pedes hoc órdine admít-tit: Choréum, Spondéum, Dáctylum, deíndè duos Choréos: térito cuíque cármine ferè néctitur *Adontus*, qui ex Dáctylo, et Spondéo constat.

Horat. *Integer vitæ, scelerisque purus
Non eget Máuri jáculis, nec arcu,
Nec venenatis grávidâ sagittis,
Fusce, pharétrâ.*

DE CARMINUM FIGURIS.

Synalæpha.

Synalæpha figúra est, cùm vocális, aut diphthóngus præcedéntis dictiónis à sequénti excípitur, et quodammodo absorbétur. Virgil.

Conticuère omnes, intentique ora tenébant.

Intérdum hanc figúram pro suâ licéntiâ omít-tunt poëtæ: máxime cùm vocális est longâ, aut diphthóngus. Virg. Æneid. 1.

Posthábitâ coluisse Samo: hic illius arma.

Idem Georg. 1.

Gláuco, et Panopéæ, et Ino Melicertæ.

O! et Heu! non elidúntur per *Synalæpham*. Virg. Æneid. 10.

O! pater, O! hóminum, *Divúmque ætérrna potéstas.*

Stat. Th. 5. *Heu! ubi stadera vultus.*

Fit intérduum *Synalæpha* in divérsis carmínibus. Virg. Georg. 2.

*Inséritur verd ex fætu nucis árbutus hórrida,
Et stériles plátani malos gessére valéntes.*

Echtlépsis.

Echtlépsis est, cùm m literam simul cum vocális præcedénti elidítur propter sequéntem vocálem alté-rius dictiónis. Virg. Æneid. 3.

Itáliam, Itáliam primus conclámat Achátes.

Prisci m litéram cum vocális correptâ intérduum servábant. Ennius, Ann. 10.

Insignita ferè tum mília míliatum octo.

Reperítur étiam *Echtlépsis* in divérsis carmínibus. Virg.

*Aut dulcis musti Vulcáno decóquit humórem:
Et foliis undam tépidi despúmat ahéni.*

Prisci poëtæ s litéram passim elidébant: quodd si

deindè concúrrerent vocáles, prior à posterióri per *Synalœpham*, excipiebátur. Enn.

*Doctus, fidélis, homo suávis, jucundus, suóque
Conténtus, atque beátus, scitus, secúnda loquens in
Témpore, cónimodus, et verbórum vir paucórum.*

Doctúfi, Cundúsu in primo carmine Dáctyli sunt in secúndo ex primo verbo exéritur s deindè fit *Synalœpha* sic: *Content-atque be.*

Synæresis.

Synæresis, quæ *Ephysinalœpha* appellátur, est syllaba una ex duábús facta: quod fit, cùm duæ vocáles in unam contrahúntur, ut *Alveária, Eádem, Álveo, Eósdem, Denárii*. Virg. 4. Georg. *Seu lento fíuerint alveária vñmine texta.* Idem áccidit Genitivos *Oſlei, Achíllei, Ulysei*: *Dativis, et Ablativis Téreo, Typhéo, et similibus: intérduum et Accusativo Typhóea.* Sed in horum contractiōne deléctu, et auctoritatē uti necéssesse est. Ómnibus verò uti licet istis: *Cui, Huic, Dii, Diis, Is, Iisdem, Dein, Deindè, Deínceps, Déhinc, et contractiōne verbi Dées, Déeram, Déerit, Déerunt, Déesse, et eórum, quæ ex semi componúntur, ut Semiánimis, Semihóra.* Huc étiam spéctat *Anteambulo, Antehac, Antetre*, et si qua præter ea sunt.

Diæresis, sivè Diálisis.

Diæresis est, cùm syllaba una in duas divíditur, ut *Aurái* pro *Auræ, Sylvái* pro *Sylvæ.* Virg. 6. *Æthéreum sensum, atque aurái simplicis ignem.*

Aut cùm *j* et *v* consonántes mutántur in vocáles.

Plaut. *Hoc ágite, stulti spectatóres, nunc jam.*
Ovid. *Ne témerè in médiis dissolvántur aquis,*

Jam Iámbus est, et *Dissolu Dáctylus*: mutántur enim consonántes in vocáles.

Systole.

Systole est, cùm syllaba natúrā longa, aut positiōne corrípitur, sed álterā consonánte extrítā. Virg. 6. *Æneid.*

Ille autem, páribus quas fulgere cernis in armis.
Ovid. *Turpe putas ábici, quia sim miserándus, amícum.*

Ubi fulgere longa pro brevi, ábici pro ábjici pónitur.

Éctasis, sivè Diástole.

Éctasis, sivè Diástole est, cùm aut syllaba natúrā brevis simpliciter prodúcitur. Virg. *Æneid.*

Itáliam fato prófugus, Lavínaque venit.

Aut cùm éadem cónsona geminátur. Virg. 2. *Æneid.*

Religiónē patrum multos serváta per annos.

Aut cùm *i*, et *u* vocáles in consonántes tránsseunt. Virg. *Æneid.* 11. *Advérsi longa transvêberat ábiete pecus.* *Æneid.* 5. *Génua labant, vastos quatit æger anhélitus artus.*

Abjete, et Genvala Dáctili sunt, mutántur enim vocáles in consonántes, quemádmodum consonántes per *Diæresim* in vocáles mutári díximus. Sunt autem, qui exístiment, *Proceleusmáticos* illos esse pedes.

De Cæsura.

Pedes in versu, máxime heróico, ita collocári debent, et colligári, ut mútuo compléxu álii ex áliis

péndeant, neque singuli è singulis verbis constent, quo nihil est deformius, et insuávius. Símile est illud: *Romæ mœnia térruit impiger Hannibal armis.* Quanto illa pulchrióra, et suavióra, ubi verba ipsa ad pedum structúram conciduntur.

Virg. *Tunc victu révocant vires: fusique per herbam.*
Ecl. 5. *Semper honos, noménque tuum, laudésque manebunt.*

Syllaba, quæ ex dictióne cæditur, ac post quem vis pedem relinquitur, vulgo Cæsura dicitur: cuius tanta vis est, ut beneficio ejus brevis syllaba producatur. Est enim quoddam in ipsa divisione verbórum latens tempus, nam dum morámur, atque ad ália transímus, intervallum unum, spatiúmque lucrámur. Virg.

Omnia vincit amor, et nos cedamus amori.

Anapæstici versus óptimi putántur, si pedes singuli è singulis fiant verbis.

Sen. *Tertia misit bùccina signum.*
Idem. *Nondum seræ nuntius horæ.*

De Trihemimeri, Penthemimeri, Trocháica, &c.

Véteres Grammátici versus heróicum in quinque partes secant, quas Sectiones, sive Cæsuras appellant: Trihemimerim, Penthemimerim, Trocháicam, Hepthemimerim, Bucólicam, aut Tetrapódiam.

Trihemimeris, latine Semiternária, continet unum pedem, et syllabam, quæ dictiōnem claudat. Virg. Eclog. 1.

*Silvéstrem.
Nos pátriam.
Formósam.*

Penthemimeris, latine Semiquinária, constat ex duóbus pédibus, et syllabâ, quæ dictiōnem claudat, ut Virg. 12. Æneid.

Ut belli signum.

Pánditur intérea.

Turnus, ut infráctos.

Trocháica post duos pedes habet duas syllabas, longam, et brevem, sive Trochæum, qui dictiōnem términet, ut Virg.

Non omnes arbusta.

Infandum regna.

Excitiens cervice.

Hephthemimeris, latine Semiseptenária, continet tres pedes, et syllabam, quæ dictiōnem finiat, ut Virg.

Tálibus Ilióneus cuncti.

Multa super Príamo rógitans.

Terram inter fluctus áperit.

Bucólica, seu Tetrapódia fit, si semiseptenáris duas breves adjúnixeris, ut

Tálibus Ilióneus, cuncti simul.

Multa super Príamo rógitans, super.

Terram inter fluctus áperit, furit.

Hanc tamen postrémam ajunt própriam esse Bucólici cárminis, quo Theócritus plúrimum est usus. Versus, qui heróici nómine digni censéntur, modo Cædram unam habent. Virg. Æneid.

*Pánditur intérea domus omnipoténtis Olympi.
Turnus ut infráctos, advérso Marie, Latinos.*

Hi versus solam *Semiquináriam* habent.

Modò duas habent *Cæsuras*, ut

*Non omnes arbusta juvant, humiliisque myrscæ.
Infandum, Reginæ, juves renovare dolorem.
Excūtiens cervice toros, fixumque latrōnis.*

Omnis hi versus *Trocháica*, et *Semiseptenária* constant.

Modò tres *Cæsuras* habent, ut

*Talibus Ilioneus, cuncti simul ore fremebant.
Multæ super Príamo rógitans, super Héctore multa.
Terram inter fluctus áperit, fuit æstus arénis.*

Omnis hi et *Semiquináriam*, et *Semiseptenáriam*, et *Bucólicam* habent *Cæsuras*.

DE PATRONYMICIS NOMINIBUS.

Nomen *Patronymicum* est, quod à patre, matre, et majóribus quibuscumque derivátum, significat filium, vel filiam, nepótēm, vel neptēm, vel ex pós-teris áliquem. Terminatiōnes *Patronymicorum* sunt quátuor: in *des*, ut *Priámides*: in *as*, ut *Pélias*: in *is*, ut *Priámis*: in *ne*, ut *Nerne*.

Quæ in *des* éxent, masculina sunt, formanturque à nominib⁹ primæ declinatiōnis, & genitivi mutatā in *ades*: ut *Æneas*, &c., *Ænéades*: ab *Anchisæ*, *Anchistades*. A nominib⁹ verò secundæ, et tertiarie declinatiōnis formantur à primo casu finito in *i*, addito *des*, ut *Príamus*, *amis*, *Priámides*: *Nestor*, *oris*, *ori*, *Nestórides*.

Horum foeminina in *as*, et *is* formantur ab ipsi⁹ masculinis, syllabā de nominativi⁹ sublatā, ut *Priá-*

mides, *Príamis*, *idis*: *Thestiades*, *Théstias*, *fadis*.

Finita in *ne*, quæ foeminina étiam sunt, à Genitivo nóminalium secundæ declinatiōnis fiunt, additā ne syllabā penúltima longā: ut ab hoc Genitivo *Neptuni* *Neptunne*: sic *Adrastne* à Genitivo *Adrásti*: *Nerne* fit à Genitivo *Nérei*, *e*, et *i* mutatis in *i* longum. Quæ áliter formantur, usus docēbit.

DE METAPLASMO.

Metaplásmus dicitur, cùm verbórum vetus, et usitata forma necessitatē metri, vel ordinandi poématis causā, à poëti⁹ in novam figúram, faciémq̄ sermonis mutatur, vel additione, vel detractiōne, vel permutatione, vel translatiōne literarum. Sunt autem *Metaplásmi* aliquot sp̄cies.

Próthesis vocátur litera, vel syllaba principi⁹ dictiōnis addita, ut *Gnatus* pro *Natus*: *Tetulsem* pro *Tultsem*.

Epéntesis est, cùm médio dictiōnis litera, aut syllaba interjicitur, ut *Relligio* pro *Religio*: *Mavors* pro *Mars*. *Nauta* pro *Nauta*: *Rédeo*, &c.

Paragóge, seu *Proparalépsis* dicitur, cum extrémæ syllabæ áliquid adjungitur, ut *Deludier* pro *De-ludi*: *Admittier* pro *Admitti*.

Aphæresis est, cùm litera, vel syllaba principi⁹ dictiōnis subtrahitur, ut *Ruo* pro *Eruo*.

Syncope est, cùm litera, vel syllaba è médio dictiōnis subtrahitur, ut *Gubernáclo* pro *Gubernáculo*: *Periclis* pro *Periculis*.

Apócope in fine dictiōnis áliquid détrahit, ut *Tugúrt* pro *Tugúrii*: *Ott* pro *Otii*.

Tmesis est, cùm dictio dividitur, interposita altera dictiōne integrâ, ut *Circum Dea fudit*, pro *Dea circumfudit*: *Septem subjœcta trióni*, pro *subjœcta Se-ptrimentiōni*.

Antithesis est litéræ commutatio, ut *Olli* pro *Illi*.

Metáthesis est literarum ordo immutatus, ut *Tymbre* pro *Tymber*.

DE ACCENTU.

Accéntus, quem græci *Prosódiam*, latini *tenorem*, et *tonum* interdum vocant, rector est, ac moderátor pronuntiatióis: eo enim vel attollitur, vel dejicitur vox, vel partim attollitur, partim deprimitur. Sunt verò tres accéntus, *Acútus*, *Gravis*, et *Circumfléxus*. *Acúti* nota è sinistrâ in dexteram obliquè ascéndit, ut (í). *Gravis* à summo in dextrum obliquè descéndit, ut (ú). *Circumfléxus* ex acuto, et gravi constat, ut (û). Atque acuto quidem accéntu attollitur syllaba; gravi deprimitur, ut *Pópulus*: ubi antepenúltima acúitur, penúltima, et ultima deprimuntur. Accéntu circumfléxo partim attollitur, partim dejicitur syllaba, ut *Románus*; cuius hodie incertus est sonus. Itaque véteris pronuntiatióis ignári eódem pénitus sono et acútas, et circumfléxas syllabas efférimus. *Acútus* Accéntus in penúltimâ, vel antepenúltimâ locum habet. *Circumfléxus* in penúltimâ tantum. *Gravis* ubi utérque abest.

Nullius verbi latini ultima syllaba (auctore Quintiliáno) aut acúitur, aut circumfléctitur. Quare *Pálam*, *úna*, et id genus advérbia, prima acúta sunt pronuntiánda. Quæ si gravi à typographis notántur accéntu, id quidem fit, ut advérbia esse noscántur.

Dictio monosyllaba natúrâ brevis, aut solum positione longa acúitur, ut át, *Dúx*, *Páx*; longa tamen natúrâ, aut positione simul, et natúrâ, circumfléctitur, ut *Rós*, *Láx*.

Dictio disyllaba circumfléctit priórem natúrâ longam, aut positione simul, et natúrâ, modò postérior

sit brevis, ut *Héstus*, *Mátris*, *Vita*; alióquin acútus, ut *Arma*, *Héstas* *Mánu*s.

In Polysyllabis semper observanda est penúltima, quæ fléctitur, si longa fuerit natúrâ, aut natúrâ simul, et positione, dummodo ultima brevis sit, ut *Amícus*, *Palæstra*. Alióquin acútus, ut *Románo*s, *Martiáli*. Si verò penúltima brevis sit, semper acútus antepenúltima, ut *Pópulus*.

De græcis verbis.

Quæ omnino græca sunt verba, græco prorsus accéntu pronuntiári debent, ut *Paralypoménon*, penúltima acúta. *Lithóstroto*s, antepenúltimâ acútâ: quæ verò latinitate donata sunt, ea erunt latinorum norma metienda, ut *Idólum*, médiâ flexâ, cùm à græcis ante penúltima acúta pronuntiétur.

De hebræis vocibus.

Hebrææ plures voces hebræo étiam pronuntiántur accéntu: *Amén*, *Cherubín*, *Seraphín*, quæ, acútâ extrema, ut plerique ália, efféruntur. Alia verò acútâ penúltimâ pronuntiántur, *Abel*, *Cáin*, *Lámech*, *Nóe*, *Abigáil*, *Báal*, *Éden*, *Ephráta*, *Ephráim*, *Gómor*, *Ishóseth*, *Pháse*, *Sibbóllet*, et quæ in *Ezer*, *Sédech-Mélech*, *Ai* exéunt, ut *Eliézer*, *Melchisédech*, *Abimélech*, *Sarái*, *Sinái*. Quæ verò latíno more inflectuntur, ad latinorum régulas referénda sunt. Sciéndum item, hebræa ómnia, quæ habent accéntum in ultimâ, si latíno more inflectántur, debent retinere accéntum in eádem, quæ jam tamen erit penúltima, ut *Adám* accéntum habet in ultima, et infléxum erit, *Adámu*s. Eadem præcéptio esto de nominibus bárbaris, ut *Enréque*, *Enrécu*.